

людини і громадянина, слід відзначити, що вона залежить від змісту самої конституції та інших правових норм, розвитку правових принципів, авторитетного та високоефективного органу конституційного контролю, а також від того, як виконують ці закони державні органи, призначені створювати умови для реалізації прав і обов'язків. Більш того, ефективність гарантій безпосередньо залежить від інститутів демократії, економічного стану країни, рівня правового виховання і культури суспільства, засобів розподілу життєвих матеріальних і духовних благ, суспільної злагоди та ін.

Отже, конституційно-правові гарантії, передбачені Конституцією України та іншими законами – це спеціальна система юридичних норм, принципів, умов, вимог і правових способів і засобів забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав і свобод людини і громадянина з метою їх практичної реалізації.

1. *Філософський* енциклопедичний словник / Національна академія наук України. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди. – К.: Юрис, 2002. – С. 438. 2. *Мелашенко В.Ф.* Конституційно-правові відносини. Конституційне право України. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 80. 3. *Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П.* Національна безпека України: теорія і практика: Навчальний посібник / За заг. ред. Г.П. Ситника. – Хмельницький; К.: Кондор, 2007. – С. 200. 4. *Закон України «Про основи національної безпеки України»* // ВВР України. – 2003. – №39. – Ст. 351. 5. *Закон України «Про основи національної безпеки України»* // ВВР України. – 2003. – №39. – Ст. 351. 6. *Україна.* Закони. Конституція України: текст відповідає офіц. – К.: Національний книжковий проект, 2011. – С. 4. 7. *Академічна* юридична думка / Укладачі І. Усенко, Т. Бандарук; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Ін Юре, 1998. – С. 401. 8. *Конституційне* право України / За ред. В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 192. 9. *Тодика Ю.Н.* Конституція України: проблеми теорії і практики: Монографія. – Х.: Факт, 2000. – С. 107.

УДК 342.511

Я. О. БЕРНАЗЮК

ПРАВОТВОРЧІСТЬ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДЕЯКИХ ВИДІВ ЙОГО АКТИВ

Здійснено дослідження особливостей актів Президента України, які використовуються у його практичній діяльності, але не передбачені в Конституції України. Обґрунтовано причини, що зумовили появу таких актів у законодавстві України. Висловлені пропозиції стосуються удосконалення практики правотворчої діяльності глави держави. Крім того, у висновках міститься перелік актів Президента України, який найбільш повно відповідає би положенням Конституції України. На основі таких висновків запропоновано відповідні зміни до Конституції України та інших актів законодавства.

Ключові слова: правотворчість, акт Президента України, спеціальні рішення глави держави.

© **БЕРНАЗЮК Ян Олександрович** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри історії, теорії та конституційного права Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, Заслужений юрист України

Берназіук Я. А. Правотворчество Президента Украины через призму особенностей некоторых видов его актов

Осуществлено исследование особенностей актов Президента Украины, которые используются в его практической деятельности, но не предусмотрены в Конституции Украины. Обоснованы причины, обусловившие появление таких актов в законодательстве Украины. Высказанные предложения касаются усовершенствования практики правотворческой деятельности главы государства. Кроме того, в выводах содержится перечень актов Президента Украины, который наиболее полно отвечает бы положениям Конституции Украины. На основе таких выводов предложены соответствующие изменения в Конституцию Украины и другие акты законодательства.

Ключевые слова: *нормотворческая деятельность, законодательный процесс, акты главы государства.*

Bernaziuk I. A. Legal activities of the president of Ukraine in the light of features some of his acts

The author of the research features acts of the President of Ukraine, which are used in his practice, but not provided for in the Constitution of Ukraine. In the work justified the reasons that led to the emergence of such acts of legislation of Ukraine. Suggestions concerning improvement practices law-making head of state. In addition, the findings are a list of acts of the President of Ukraine, which would more fully corresponded the provisions of the Constitution of Ukraine. Based on these findings by offering appropriate amendments to the Constitution of Ukraine and other legislation.

Key words: *law-making, the act of the President of Ukraine, special solutions presidency.*

На сьогодні Конституція України, встановлюючи повноваження Президента України, досить часто не визначає форму письмового акта, в якому повинне фіксуватися відповідне рішення глави держави. Це, в свою чергу, призводить до появи в практиці діяльності Президента України актів, які не передбачені Основним Законом. Особливий статус Президента України та закріплення згідно з Конституцією України за ним найважливіших функцій зумовлюють необхідність дослідження порушеної проблеми та пошуку шляхів їх вирішення.

У цьому контексті доцільно навести позицію О.В. Скрипнюка та В.Л. Федоренка¹: «За формою, тобто результатом реалізації, нормотворчість Президента України втілюється в певному виді джерел національного права; ... такими джерелами права є, у першу чергу, нормативно-правові акти Президента України. Утім, нормативно-правові акти не вичерпують багатоманітності правових актів і документів правового змісту, які видає чи санкціонує Президент України».

Нині відсутні спеціальні дослідження питання письмових рішень (актів правотворчості) Президента України, які не передбачені Конституцією України. Водночас окремі аспекти порушеної проблеми розглядалися у працях вітчизняних науковців, таких як О.П. Васильченко, Н.Г. Григоруk, С.Г. Сergyгiна, О.В. Скрипнюк, В.Л. Федоренко, О.І. Ющик. Крім того, опосередковано висвітлювали це питання деякі російські вчені, зокрема А.П. Новіков, Л.М. Плеханова, Д.Ю. Скуратов.

На нашу думку, малодосліджуваність питання спеціальних актів правотворчості Президента України досить часто призводила до неоднозначних висновків науковців, зокрема «практика нормотворчості доповнює перелік нормативно-правових актів такими актами, як директиви, вказівки, листи»², «результатом всіх правових форм реалізації компетенції Президента України можуть бути два види актів – укази і розпорядження ... виключення з цього правила встановлено лише щодо директив Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України»³, «Президент України ... видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконан-

ня на території України. Будь-які інші акти видавати Президент України не має права»⁴.

До досліджуваного нами питання спеціальних актів Президента України науковці підходили лише в загальному: згадуючи, що глава держави видає (підписує), крім указів та розпоряджень, інші акти. При цьому в дослідження відсутня єдність щодо назви цих «інших актів Президента України», які вчені характеризують як «спеціальні форми правових актів глави держави», «офіційні документи», «офіційні юридичні документи», «інші юридичні документи», «інші формалізовані акти», «правозастосовні акти» тощо.

Як зазначають О.В. Скрипнюк та В.Л. Федоренко⁵: «У конституційно-правових реаліях сьогодення Президент України видає правові акти, насамперед укази, які мають доленосне значення для подальшого розвитку та удосконалення державного будівництва та правотворення, а також реалізує своє конституційне право законодавчої ініціативи, звертається з посланнями до народу та до парламенту, а також видає в межах своєї компетенції інші документи (доручення, директиви тощо), реалізація яких передбачає удосконалення системи національного законодавства».

Г.О. Христова у своєму дослідженні⁶ з посиланням на В.В. Копейчикова та С.Л. Лисенко підкреслює, що «від нормативно-правових актів слід відрізнити офіційні юридичні документи, що не містять норм права і не вносять безпосередньо змін у законодавство».

Українські вчені В.С. Ковальський та І.П. Козінцев⁷ у своїй праці «Правотворчість: теоретичні та логічні засади» приходять до висновку, що від нормативно-правових актів слід відрізнити інші юридичні документи, які не містять норм права і не вносять безпосередньо змін до законодавства. Наприклад, акти, у яких затверджуються певні положення, чи акти, які складаються з декларацій, відозв, закликів.

У свою чергу Т.В. Скомороха⁸ пропонує розглядати як окремий класифікаційний сегмент офіційні документи глави держави, до яких належать заяви, листи, подання та звернення.

Ми погоджуємось з позицією О.П. Васильченка⁹, який вважає, що Президент України має право вносити конституційні подання, підписувати різного роду листи, запити тощо, які не є нормативно-правовими актами, а отже, не можуть визнаватися джерелами конституційного права.

Російські науковці¹⁰, здійснюючи класифікацію актів глави держави виділяють його правові акти у формі указів та розпоряджень, а також таку групу, як «інші формалізовані акти», що включають у себе послання, звернення, запити та листи.

На нашу думку, недостатньо обґрунтовано видається позиція А.П. Новікова¹¹, який вважає спеціальною формою правового акта глави держави щорічні послання до парламенту, а також офіційні заяви та звернення, але не відносить до цієї групи вето глави держави на закони, прийняті парламентом.

Як зазначають російські вчені Л.М. Плеханова¹² та І.С. Іксанов¹³, глава держави вправі здійснювати нормотворчість, видаючи як укази та розпорядження, так й інші акти (листи, доручення, послання, запити, звернення тощо), які, як правило, не містять правових норм, але є офіційними юридичними документами.

Схожим є висновок О.М. Кичалюк¹⁴, згідно з яким до офіційних документів глави держави належать запити, висновки, листи і заяви, що видаються з метою реалізації внутрішніх та зовнішніх функцій.

Д.Ю. Скуратов¹⁵ вважає, що запити глави держави до суду конституційної юрисдикції, листи до парламенту, оперативні доручення, що мають резолюцію на вхідних документах, а також листи та записки, адресовані конкретним посадовим особам, слід віднести до правозастосовних актів.

Отже, більшість згаданих нами вчених відносять до актів глави держави такі, видані у формі відмінної від указів та розпоряджень, документи, як звернення до народу та парламенту, звернення до конституційного суду, директиви, доручення, резолюції до вхідних документів, листи, офіційні заяви, запити тощо.

Згідно з Довідкою про кількісні показники результатів діяльності Президента України¹⁶, Адміністрація Президента України окремо виділяє акти Президента України, до яких відносять укази та розпорядження, а також службові документи, які охоплюють собою такі види, як доручення Президента України, доручення до вхідних документів та листи.

У літературі можна зустріти пояснення того, чому Президент України використовує акти, які не передбачені Основним Законом. Так, у Науково-практичному коментарі до Конституції України¹⁷ зазначено: «... ч. 3 ст. 106 Конституції містить вичерпний перелік лише тих правових актів Президента України, які він видає як глава держави. Ті ж види актів, які Президент уповноважений видавати як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, зазначаються в законах, які регулюють відносини у сфері забезпечення національної безпеки і оборони України».

Про багатогранність форм актів, які видаються (затверджуються) Президентом України, може свідчити перелік актів, проекти яких для глави держави готує Апарат Ради Національної безпеки та оборони¹⁸: проекти указів Президента України; проекти законів України, включно з проектом закону про Державний бюджет України в частині статей, які пов'язані з забезпеченням національної безпеки і оборони; проекти міжнародних договорів України; проекти державних програм, проекти доктрин, зокрема Воєнної доктрини України, Стратегії воєнної безпеки, Стратегії національної безпеки, проекти завдань ЗС України й інших військових формувань; проекти директив Верховного Головнокомандувача ЗС України; проекти рішень Ради національної безпеки та оборони України; проекти доручень Президента України; проекти інших нормативних актів і документів з питань національної безпеки і оборони.

Цікавою є думка Н.В. Лазнюк¹⁹ щодо причин появи в практиці органів влади актів, які не передбачені Конституцією та законами. Так, одним з висновків, зроблених нею на основі дослідження ряду праць з філософії та теорії права, полягає в такому: «Причини явища, яке нами розглядається, можна знайти, ґрунтуючись на діалектиці філософських категорій «форма» і «зміст», яка полягає в їх єдності, тобто той чи інший зміст набуває певної форми і при цьому змісту належить провідна роль. Саме тяжінням форми до відповідного, але шгучно відірваного від неї змісту і пояснюється поява нових видів актів, що далеко виходять за рамки встановлених у законодавстві». У свою чергу, Г.О. Христова²⁰ вважає, що виходячи з дуалізму категорій «форма», поняття «форма юридичних актів» застосовують у декількох аспектах: форма як структура змісту, спосіб зв'язку елементів, що входять до змісту юридичного акта, і форма як спосіб існування цього змісту.

Деякі науковці²¹ роблять припущення, що практика видання індивідуальних актів глави держави у формах, не передбачених Конституцією, сформувався під впливом конституційно-правових традицій США, де зустрічаються виконавчі на-

кази, прокламації, меморандуми, повідомлення, листи, реорганізаційні плани, накази, президентські директиви тощо.

Ми вважаємо, що в Україні справді існує необхідність на законодавчому рівні врегулювати питання всіх форм актів Президента України. Це пов'язане з тим, що конституційність та законність актів глави держави, які не передбачені Основним Законом, можуть бути поставлені під сумнів. Зокрема, Кодекс адміністративного судочинства²² передбачає, що у справах про оскарження рішень суб'єктів владних повноважень адміністративні суди перевіряють, чи прийняті вони на підставі та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України.

У цьому контексті слід зазначити, що в Російській Федерації позиція щодо неконституційності актів глави держави, виданих у формах, не передбачених Конституцією, вже сформувалася як у науковому середовищі²³, так і у практиці конституційного судочинства²⁴.

Ми погоджуємося з думкою Н.В. Лазнюка²⁵ про те, що у чинному законодавстві має бути сформований вичерпний перелік видів нормативно-правових актів, що належать до правотворчої компетенції державного органу та відображає специфіку його діяльності.

Отже, низка проблемних питань, пов'язаних з актами найвищих органів влади, які не передбачені Конституцією України, може бути вирішена в законі про нормативно-правові акти. Так, відповідний закон у Білорусі²⁶ дає визначення таким актам, як наказ, регламент, положення, а також детально визначає статус і процедуру прийняття спільних нормативно-правових актів. Аналогічні питання врегульовує закон про нормативно-правові акти, який діє в Казахстані²⁷.

Отже, поява в практиці діяльності Президента України актів, які не передбачені Конституцією України, є негативним явищем, що породжує правовий нігілізм та погіршує виконавську дисципліну.

Таке розширення кількості актів правотворчості глави держави відбулося з огляду на низку обставин: за рахунок суміщення на практиці суті та форми відповідних актів глави держави (доручення, директива тощо); появи в законах згадок про такі рішення, як ініціатива, вимога, наказ Президента України; збільшення на практиці випадків оформлення листами рішень Президента України, прийнятих у межах реалізації таких конституційних повноважень, як визначення проекту закону невідкладним, внесення пропозицій до прийнятого в першому читанні закону, реалізації права вето шляхом внесення пропозицій до прийнятого Верховною Радою України в цілому закону, висловлення вимоги на адресу Голови Верховної Ради України про скликання позачергової сесії Верховної Ради України, погодження рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим про призначення та звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, надання відповіді обласній чи районній раді, яка висловила недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації тощо.

В Україні існує необхідність на законодавчому рівні врегулювати питання всіх форм письмових рішень Президента України, оскільки конституційність та законність актів глави держави, які не передбачені Основним Законом, можуть бути поставлені під сумнів.

Слід обмежити кількість спеціальних актів правотворчості Президента України, позаяк реалізація більшості його конституційних повноважень повинна оформлюватися у формі указу або розпорядження. На користь такої позиції можна навести Указ Президента України «Про Положення про порядок підготовки та

внесення проектів актів Президента України»²⁸, який передбачає лише дві форми актів та встановлює таке розмежування між ними: указами Президента України оформлюються рішення, видані на основі та на виконання Конституції і законів України, якщо хоча б одне з його положень розраховане на постійну або багаторазову дію (має нормативний характер), а також рішення, прийняття яких у формі указу передбачене законами України та указами Президента України.

Перелік актів правотворчості Президента України повинен включати в себе: укази, розпорядження, проекти законів та постанов Верховної Ради України, конституційні звернення, міжнародні договори та інші форми документів, які передбачені міжнародними договорами та міжнародною практикою. Окремою групою письмових актів глави держави можуть бути листи Президента України, які мають рекомендаційний або приватний характер.

У зв'язку з цим та з метою підвищення дисципліни виконання актів Президента України та ефективності реалізації його конституційних повноважень пропонуємо внести зміни до Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України²⁹ та передбачити, що виключно указами Президента України оформлюються рішення глави держави про надання доручень, затвердження директив, надання згоди, висловлення вимоги, надання відповіді, визначення проекту закону невідкладним, внесення пропозицій до прийнятого в першому читанні закону, а також внесення пропозицій до прийнятого в цілому закону.

Крім того, для більш чіткого розуміння форм письмових рішень Президента України, що передбачені Конституцією України, пропонуємо в наукових цілях класифікувати їх за критерієм самостійності або участі Президента України в процесі їх видання (набрання чинності):

1) рішення, які приймаються главою держави та набувають чинності без участі будь-яких суб'єктів (указ, розпорядження);

2) рішення, що ініціюються главою держави, але прийняття яких залежить від інших органів, а саме Верховної Ради України та Конституційного Суду України (акти, що ініціюються Президентом України в межах реалізації права законодавчої ініціативи; міжнародні договори, що підлягають ратифікації Верховною Радою України; конституційне подання до Конституційного Суду України щодо відповідності Конституції України актів органів влади та офіційного тлумачення Конституції та законів України);

3) рішення, спрямовані на стимулювання та визначення пріоритетів нормотворчості інших органів, зокрема Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України (послання до Верховної Ради України про засади зовнішньої та внутрішньої політики);

4) рішення, які займають проміжне становище в правотворчості інших органів, а саме Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Ради Крим, обласних і районних рад (вимога на адресу Голови Верховної Ради України про скликання позачергової сесії Верховної Ради України; погодження рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим про призначення та звільнення з посади Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим; відповідь обласній чи районній раді, яка висловила недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації).

1. Скрипнюк О.В., Федоренко В.Л., Барабаш Ю.Г., Берназюк Я.О. Нормотворча та нормопроектна діяльність Президента України: поняття, зміст, ключові ознаки / Нормо-

творча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення: Монографія. – К.: НАДУ, 2011. – С. 55. **2.** *Лазнюк Н.В.* Нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України (теоретичні питання): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. – К., 2002. – С. 57, 152. **3.** *Серьозіна С.Г.* Компетенція Президента України: теоретично-правові засади: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – Х., 1998. – С. 188-189. **4.** *Акти* Президента України як джерела конституційного права / Джерела конституційного права / Шемшученко Ю.С., Пархоменко Н.М., Скрипнюк О.В., Ющик О.І., Шаповал В.М. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 272. **5.** *Скрипнюк О.В., Федоренко В.Л., Барабаш Ю.Г., Берназюк Я.О.* Цит. праця. – С. 53. **6.** *Христова Г.О.* Юридична природа актів Конституційного Суду України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – С. 44. **7.** *Ковальський В.С., Козінцев І.П.* Правотворчість: теоретичні та логічні засади. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – С. 22. **8.** *Скомороха Т.В.* Акти Президента України у системі нормативно-правових актів держави // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2011. – Вип. 3 (6). – С. 61-65. **9.** *Васильченко О.П.* Нормативно-правові акти Президента України як джерело конституційного права України // Науковий вісник. – Чернівці, 2006. – Вип.311: Правознавство. – С. 53. **10.** *Основы* органов государственной власти России: Учебное пособие / Габричидзе Б.Н., Чернявский А.Г., Эришвили Н.Д. – М.: Закон и право: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – С. 148. **11.** *Новиков А.П.* Нормативные правовые акты Президента Российской Федерации: административно-правовое исследование: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. – М., 2003. – С. 12. **12.** *Плеханова Л.Н.* Президент Российской Федерации в системе органов правовой охраны Конституции Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – Томск, 2004. – С. 105. **13.** *Иксанов И.С.* Президент Российской Федерации: основные полномочия и их организационное обеспечение: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 2008. – С. 54. **14.** *Кичалюк О.Н.* Акти Президента Российской Федерации (Конституционно-правовой аспект): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – Саратов, 1999. – С. 44. **15.** *Скуратов Д.Ю.* Проблемы участия Президента Российской Федерации в правотворческом процессе: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 2002. – С. 52. **16.** *Довідка* про кількісні показники результатів діяльності Президента України протягом року його перебування на посаді Глави держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/19435.html>. **17.** *Конституція* України: Науково-практичний коментар, автори Авер'янов А.Б., Батанов О. В., Баулін Ю.В., та ін., ред. кол.: Тацій В.Я., Битяк Ю.П., Грошевой Ю.М. та ін. – Х.: Видавництво «Право»; К: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – С. 521. **18.** *Федоренко В.Л.* Рада національної безпеки і оборони України / Нормотворча діяльність Президента України та її нормопроектне забезпечення: Монографія / О.В. Скрипнюк, В.Л. Федоренко, Ю.Г. Барабаш, Я.О. Берназюк та ін.; за ред. О.В. Скрипнюка і В.Л. Федоренка. – К.: НАДУ, 2011. – С. 260. **19.** *Лазнюк Н.В.* Нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України (теоретичні питання): Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – С. 56. **20.** *Христова Г.О.* Юридична природа актів Конституційного Суду України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – С. 59. **21.** *Скуратов Д.Ю.* Проблемы участия Президента Российской Федерации в правотворческом процессе: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – М., 2002. – С. 55. **22.** *Кодекс* Адміністративного судочинства України (стаття 2) від 6 липня 2005 року № 2747-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>. **23.** *Конституция, закон, подзаконный акт / И.В. Котелевская, М.А. Митюков, А.В. Мицкевич и др.; отв. ред. Ю.А. Тихомиров.* – М.: Юрид. лит., 1994. – С. 41. **24.** *Постановление* Конституционного Суда РФ от 02.04.1993 № 6-П «По делу о проверке конституционности Указа Президента Российской Федерации от 29 декабря 1991 года «О дополнительных полномочиях органов управления г. Москвы на период проведения радикальной экономической реформы», совместного Постановления Президента Российской Федерации и Председателя Верховного Совета Российской Федерации от

3 января 1992 года «Об административно-территориальном делении города Москвы», Указа Президента Российской Федерации от 12 января 1992 года «Об обеспечении ускоренной приватизации и муниципальной собственности в г. Москва», статьи 10 Закона Российской Федерации от 5 марта 1992 года «О краевом, областном Совете народных депутатов и краевой, областной администрации» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ARB;n=4389>. **25.** *Лазнюк Н.В.* Нормативно-правові акти Міністерства внутрішніх справ України (теоретичні питання): Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – С. 152. **26.** *Закон* Республики Беларусь «О нормативных правовых актах Республики Беларусь» от 10.01.2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.antiradar.by/smf/index.php?topic=543.0>. **27.** *Закон* Республики Казахстан «О нормативных правовых актах» от 24.03.1998 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=00121&ogl=all>. **28.** *Указ* Президента України «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» (пункти 3, 4) від 15 листопада 2006 року № 970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/970/2006>. **29.** *Указ* Президента України «Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України» від 15 листопада 2006 року № 970 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/970/2006>

УДК 329 (477)

Л. В. ГАПОНЕНКО

МІСЦЕ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Проаналізовано явище політичного плюралізму, його позитивні та негативні риси, розглянуто еволюцію поняття «політична партія», досліджено зміст конституційного права громадян на свободу об'єднання в політичні партії.

Зроблено такі висновки: партії повинні активно працювати не лише в передвиборчий період, а й увесь час; партії мають звітувати перед громадянами за свої зобов'язання, нести відповідальність за порушення законодавства; слід запровадити інститут контролю за функціонуванням та фінансуванням партій.

Ключові слова: політичний плюралізм, політична партія, право на об'єднання в політичні партії.

Гапоненко Л. В. Место политических партий в политической системе Украины

Проанализировано явление «политического плюрализма», его позитивные и негативные черты, рассмотрена эволюция понятия «политическая партия», исследовано содержание конституционного права граждан на свободу объединения в политические партии.

Сделаны следующие выводы: партии должны активно работать не только в предвыборный период, но и все время; партии должны отчетливо перед гражданами за свои обязательства, нести ответственность за нарушения законодательства; необходимо ввести институт контроля за функционированием и финансированием партий.

Ключевые слова: политический плюрализм, политическая партия, право на объединение в политические партии.

© ГАПОНЕНКО Людмила Віталіївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету державної податкової служби України